

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΚΣΤ'.

Συνδρομή ἑτήσια: Ἐν Ἑλλάδι: φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου. ἑκάστ. ἔτους καὶ εἶναι ἑτήσιαι. — Γραφεῖον Διευθ. Ὁδοῦ Σταδίου 32. 18 Σεπτεμβρίου 1888

Ἡ ἐπομένη πραγματεία ἐδημοσιεύθη κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐν τῷ ἀμερικανικῷ «Περιοδικῷ τῆς ἀμερικανικῆς ἱστορίας». Δημοσιεύομεν δ' αὐτὴν ἐνταῦθα ὡς νέον δείγμα τῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα συμπαιθῶν τοῦ συγγραφέαντος αὐτῆν τοῦ ἐνταῦθα ἄλλοτε χρηματίσαντος πρεσβευτοῦ τῆς Ἀμερικῆς κ. Καρόλου Τάκερμαν ὅστις νῦν ἰδιωτεύει ἐν Φλωρεντίᾳ. Τὸν ἄνδρα γνωρίζει ἤδη τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν οὐ μόνον ἐκ τοῦ παρ' αὐτοῦ κατὰ τὸν κρητικὸν ἀγῶνα τοῦ 1867 ἐπιδειχθέντος φιλελληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ οἱ «Ἑλληνας τῆς σήμερον» ἢ ἑλληνικῆς μετάφρασις ἐξεδόθη τῷ 1877 ὑπὸ τοῦ κ. Ἀντωνίου Ζυγομαλά. Ἐν τῇ δὲ τῆς Ἑστίας δημοσιευομένη διακριθῆ ὁ ἀνὴρ ὁ ἀναγνώστης τὰ αὐτὰ πρὸς τοὺς Ἑλληνας αἰσθήματα τοῦ συγγραφέως, ἅτινα καθιστάνουσιν ἀξιανάγνωστον καὶ τὸ περὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς σήμερον βιβλίον του. Παρέχει δὲ αὐτὴ καὶ πολυτίμους, τὸ πρῶτον παρ' ἡμῖν γνωριζόμενας εἰδήσεις περὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος ὅπερ ἐξήγειρε παρὰ τοῖς Ἀμερικανοῖς ὁ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἱερὸς ἀγῶν.

ΑΙ ΗΝΩΜΕΝΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΙ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Μία τῶν ἀρχῶν, ἃς ἐνωρὶς ἐκήρυξεν ἡ κυβερνήσις τῶν Ἠνωμένων πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, καὶ ἣτις πρόεβη μέχρι πολιτικοῦ ἀξιώματος, εἶνε ἡ ἀποφυγὴ «περιπλοκῶν συμμαχιῶν» μετὰ ξένων δυνάμεων. Τὸ σοφὸν τῆς ἀρχῆς ταύτης, καθιερωθείσης παρ' ἔθνους ἔχοντος πολιτικὴν καὶ γεωγραφικὴν σύστασιν οἷον τὸ ἡμέτερον ἀπεδείχθη πολλάκις ὅταν ἡ παράβασις αὐτῆ ἐμελλε νὰ παραγάγῃ περιπλοκὰς αἰτινας ἧθελον διακινδυνεύσει, ἂν μὴ πράγματι καταστρέψει τὴν τελείαν ἐκείνην ἀνεξαρτησίαν τῆς αὐτοδιοικήσεως, ἣτις εἶνε ἡ βᾶσις καὶ τὸ σθένος τοῦ πολιτικοῦ ἡμῶν συστήματος.

Ἀλλὰ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἡ ἐμπειρὸς συντήρησις ἐκινδύνευσε ἔσθ' ὅτε σοβαρὰς ὅτε οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ ἐπικλήσεις μεμακρυσμένων καὶ πιεζομένων ἔθνοσῶν διεκίνησαν τὴν ἀμερικανικὴν καρδίαν ἕως ἡ ἐθνικῆς κυβερνήσεως ἠναγκάσθη, καὶ περ' ἀπέχουσα τῆς δράσεως, νὰ δώσῃ ἐπίσημον ἀκρόασιν εἰς τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ ἀκωλύτως. Ἄδύνατον εἰς ἔθνος νεαρὸν καὶ εὐδοκίμησον οἷον εἶνε τὸ τῶν ἠνωμένων πολιτειῶν, ὅπερ εἶνε καὶ αὐτὸ τέκνον ἐπαναστάσεως νὰ μὴ αἰσθανθῆ βαθύτατα τοὺς ἀγῶνας ἄλλων ἔθνοσῶν, αἰτινας, πιεζόμεναι ὑπὸ τοῦ καταθλιπτικοῦ ζυγοῦ ἀλλογενοῦς τυραννίδος, ζητοῦσι νὰ ἰδρῦσωσιν αὐτοδιοί-

κῆσιν ὁμοίαν πρὸς ἐκείνην ἣν καθιδρῦσαμεν ἡμεῖς ὑπὸ περιστάσεις ἦττον πικρὰς διὰ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ διὰ τοῦ ζήφους.

Ἡ Ἑλλάς, ἡ Πολωνία καὶ ἡ Οὐγγαρία παρυσιάζουσι περιστάσεις οἷαι αἰ περὶ ὧν ὁ λόγος. Καὶ τῶν μὲν ἀγῶνων τῶν δύο τελευταίων λαῶν αἰ σκηναὶ εἶνε πρόσφατοι ἐν τῇ μνήμῃ ἐκείνων, ὧν ἡ καρδία καὶ ἡ χεὶρ καὶ ἡ φωνὴ ἐπιφανῶς ἐδρασσαν παρακλεουόμεναι καὶ βοηθοῦσαι τοὺς ἐπαναστάτας. Ἡ δ' ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ἣτις ἐξερράγη τῷ 1821 καὶ διήρκεσεν ἐπὶ ἔτη ὄλα, εἶνε μὲν μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένη, ἀλλ' οὐχ ἦτον πολυθρύλητος ἰδίως διὰ τὸ ἄνισον τοῦ ἀγῶνος, τὴν ἀξιοθαύμαστον καρτερίαν τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ συνεχίσει ἀποστασίας ἐναντίον δυνάμεων δαιμονίων καὶ διὰ τὰ παραδείγματα ἠρωτισμοῦ κατὰ τε γῆν καὶ θάλασσαν, ἅτινα δυσκόλως εὐρίσκουσιν ἀνάλογα ἐν τῇ νέᾳ ἱστορίᾳ. Ὁφείλομεν νὰ ὑπομνήσωμεν, ὅτι μετὰ τέσσαρας αἰῶνας τουρκικῆς διοικήσεως ἢ μᾶλλον κακοδιοικήσεως ἡ Ἑλλάς εἶχε περιπέσει εἰς τοσοῦτον ταπεινὸν σημεῖον, ὥστε δὲν ἐξήγειρεν ἐνδιαφέρον παρὰ τοῖς ξένοις πλὴν τῆς οἰκτίρμονος πεποιθήσεως, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα εἶχεν ἐκπνεύσει ἐν σποδῷ καὶ τέφρᾳ, οὐδεμίαν παρέχον ἐλπίδα ἀναστάσεως μελλούσης. Ὁ εὐστοχος ἐκείνος καὶ δημῶδες καταστάς στίχος τοῦ λόρδου Βύρωνος, ὁ γραφεὶς μετ' ἐπίσκεψιν τῆς χώρας:

Εἶνε Ἑλλάς, ἀλλὰ Ἑλλάς δὲν εἶνε ζῶσα πλέον,

ἐκφράζει πληρέστατα τὴν τότε περὶ τῆς Ἑλλάδος κρατοῦσαν γνώμην. Ἀλλ' ὅμως δὲν διελάθανε τὸν Βύρωνα, πολὺ ἦττον τοῦ λοιποῦ κόσμου, ὅτι ὑπὸ τὴν τέφραν αἰῶνων, τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὴν χειρίστην μορφήν πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς πίεσεως, ὑπῆρχεν ἀντίδρασις ἐλπίδος καὶ ἀποφάσεως κινουμένη πρὸς τὰ πρόσω βραδέως, ἀλλ' ἀσφαλῶς παρὰ τοῖς προστάταις τῶν Ἑλλήνων τοῖς κατέχουσιν ἀνωτάτας θέσεις παρὰ τῇ τουρκικῇ διοικήσει καὶ προωρισμένη πρὶν ἢ παρέλθωσι πολλὰ ἔτη νὰ ἐκτραγῆ εἰς λαϊκὴν διαδήλωσιν. Ἡ δὲ ἔναρξις τῆς μυστικῆς προπαρασκευῆς πρὸς τοῦτο δύναται νὰ ῥηθῆ ὅτι ἀνέρχεται εἰς τὰ πρῶτα ἔτη τῆς δεκάτης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος, καὶ ἀπέρρεε

κυρίως ἐκ τῆς συναφείας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐπεὶ δὴ παρ' ὅλην τὴν διαφθορὰν ἣν ἐπέφερον εἰς τοὺς Ἕλληνας ὁ τουρκικὸς ζυγός, οἱ βάρβαροι αὐτῶν δυνάσται δὲν ἀπεθρασύνθησαν μέχρι τοῦ νὰ παροξύνωσι τὸ αἶσθημα τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης δι' οἰασδήποτε φανεράς ἐπεμβάσεως εἰς τὰ τῆς θρησκείας τῶν ὑποτεταγμένων αὐτοῖς ὑπηκόων. Ὁ λεπτός καὶ ἀκαταμάχητος οὗτος δεσμός προεφύλαξεν ὁμοίως τὴν γλώσσάν των, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα· ἡ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἀνωτέρα νοημοσύνη καὶ πνευματικὴ δραστηριότης ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀμάθειαν καὶ κτηνώδη ἀγριότητα τῶν κατακτητῶν ἀνέφξε τρίβους πρὸς ἀνταλλαγὴν ἰδεῶν μεταξὺ ἐκείνων, οἵτινες διετήρησαν ἔμφυχον τὴν ἔνδοξον προαίσθησιν μελλούσης ἀναγεννήσεως. Ὡς ἐκφράζεται Ἕλληνας τὸν ἱστοριογράφος, «οἱ ἱερεῖς αὐτῶν ἐψιθύριζον περὶ ἐλπίδος καὶ ἐλευθερίας ἐν τοῖς διαλείμμασι τῶν προσευχῶν τῶν». Καίτοι δὲ ὅλη γενεὰ παρῆλθε πρὶν ἢ γείνηται ἡ ὑλικὴ ἀπόπειρα παρ' αὐτῶν, ἤλθεν ὁμως ἡ στιγμή ἐπὶ τέλους καθ' ἣν μικρὸν σῶμα ἐπαναστατῶν τολμηρῶς ἐπέδειξε τὴν πρόθεσιν αὐτῶν, ὅπως ἀποτινάξωσι τὸν μισητὸν ζυγὸν ἢ ἀπολεσθῶσιν ἐν τῇ ἀποπείρᾳ. Ἡ κυρίως Ἑλλὰς περιεῖχε τότε ὀλιγώτερον τοῦ ἐνὸς ἑκατομμυρίου Ἑλλήνων, τὸ δὲ ὅλον τοῦ ἔθνους ἀνῆρχετο τοῦλάχιστον εἰς τὸ τὸ τριπλοῦν, συμβιοῦν μετὰ τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ, ἐν ᾧ πολλοὶ τῶν ἡγήτορων κατεῖχον ἐπισήμους θέσεις ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ταῖς παρακειμέναις ἐπαρχίαις. Οἱ τελευταῖοι δὲ οὗτοι δὲν ἠδύναντο νὰ λάβωσι μέρος ἐνεργὸν εἰς τὴν ἐπανάστασιν ἢ ν' ἀνοίξωσι τὰς χεῖρας των, ἀλλ' ἐν σιγῇ καὶ διὰ βραδουργίας κνερρίπτιζον τὴν φλόγα καὶ ἐνεθάρρουν τοὺς ἀγωνιζομένους ἀδελφοὺς.

Ἀναμφίλεκτον εἶνε, ὅτι ἡ ἐπιτυχία τῆς ἀμερικανικῆς ἐπανάστασεως, εἰς ἣν ἐπηκολούθησεν ἡ τῆς γαλλικῆς, παρῶρμησε μεγάλως τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἀπόπειραν πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας των. Ἡ Ἀμερικὴ ἦτο μὲν χώρα ἀπώτατα κειμένη καὶ μόλις που ἀορίστως νοητὴ εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους τῆς Ἑλλάδος ἀγρότας· ἀλλὰ τὸ κατακληκτικὸν γεγονός, ὅτι τρία ἑκατομμύρια λαοῦ ὑπέστησαν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη ἀγῶνα ἄνισον πρὸς τὸν στρατὸν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν ξένων αὐτῆς συμμάχων καὶ ὅτι συνετέλεσαν τὸ ἔργον τῆς ἀνεξαρτησίας των, περιτύχασε διὰ νέων ἐλπίδων τὴν μικρὰν ὁμάδα τῶν Ἑλλήνων πατριωτῶν καὶ ἐνίσχυσε τὴν ἀπόφασιν τῶν κακῶς ὀργανισμένων καὶ ἀνεπαρκῶς ὀπλισμένων μαχητῶν νὰ διακινδυνεύωσιν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἢ ν' ἀποθάνωσιν.

Μία τῶν πρώτων πράξεων τῆς ἐν Καλάμαις «μεσσηνιακῆς γερουσίας» ὑπῆρξεν ἀπόφασιν, δι' ἣς ἐκήρυξαν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔχοντες στα-

θερὰν ἀπόφασιν νὰ ζήσωσιν ἢ ν' ἀποθάνωσιν ὑπὲρ ἐλευθερίας εἰλκύνοντο ὑπὸ ἀκατανικήτου συμπαθείας πρὸς τὸν λαὸν τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ δὲ ἑλληνικὴ πρὸς ἡμᾶς ἐπίκλησις περὶ συμπαθείας καὶ ὑλικῆς ἐπικουρίας δὲν ἔτυχεν ὀλιγώρου ἀκροάσεως παρὰ τοῖς ἰδιώταις καὶ τοῖς σωματείαις. Ὑπὸ τούτων ἐστάλησαν ὄπλα καὶ σκευὴ εἰς τοὺς μαχητάς, καὶ ὀλίγοι δὲ τινες ἐθέλονται μετέβησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως παρὰσχῶσι τὰς προσωπικὰς αὐτῶν ὑπηρεσίας εἰς τοὺς ἀρχηγούς· ἀλλὰ δὲν πρέπει ν' ἀποσιωπηθῇ τὸ γεγονός, ὅτι χρηματικὴ κερδοσκοπία ἐν τε Ἀμερικῇ ὡς ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις, ἐξ ἧν ἐχορηγήθη τοιαύτη βοήθεια, ὑπῆρξε πολλὰ ἢ κυριωτάτη παρῶρμησις. Πλεῖα καὶ πολεμοφόδια ἐπωλήθησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὑπὸ τε Ἀγγλῶν καὶ Ἀμερικανῶν εἰς τιμὰς χρόνων ἐμπολέμων, ἐν ταῖς δὲ περιστάσεσι δὲν ἔλλειψαν δολεροὶ χρηματισμοί. Αἱ προμήθειαι δὲ αὐταὶ ἐπληρώθησαν κυρίως ἀπὸ δανείου συναφθέντος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπὶ ὄροις οἵτινες ἦσαν οὕτω βαρεῖς, ὥστε μόνον τεσσαράκοντα περίπου ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἐκ τῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας περιῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ δὲ τὸ πέραν τοῦ πολέμου οἱ ἀπελευθερωθέντες, μονοῦ λιμοκτονοῦντες καὶ ἐντελῶς ἐστερημένοι χρημάτων, εὐρέθησαν βεβαρημένοι ὑπὸ ἐξωτερικοῦ χρέους ἐπαχθεστάτου, ὅπερ εἶχε συναφθῆ ἐπὶ τῇ πεποιθήσει ὅτι τρία ἢ τέσσαρα ἑκατομμύρια Ἑλλήνων ἐμελλον ν' ἀποτελέσωσι τὸν πληθυσμὸν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, καὶ ὅτι τὸ ἔδαφος τὸ ὑπὸ τῆς Τουρκίας παραχωρηθησόμενον ἐμελλε νὰ εἶνε τριπλάσιον τῆν ἑκτασιν ἐκείνου, ὅπερ τέλος ἐπέδικάσθη ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης τῶν μεγάλων δυναμεων.

Ἄλλ' ἂν τὸ πρῶτον ἡ συμπάθεια τοῦ ἡμετέρου λαοῦ πρὸς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα ἐξεδηλώθη ὀλιγώτερον, τοῦτο προῆλθεν ἐκ τῆς ἀτελοῦς γνώσεως περὶ τῆς προόδου τῆς ἐπανάστασεως. Πολλοὶ ἐπίστευον μετὰ τῆς Εὐρώπης, ὅτι ἡ ἀπόπειρα δρακὸς ἀπείρων μαχητῶν ἀναλαμβαδόντων ἄνισον ἀγῶνα πρὸς τὰς ἐμπειροπολέμους φάλαγγας τῶν Τούρκων ἐμελλε ν' ἀποβῇ ματαιία, καίτοι δὲ ἡ ἀπόφασιν τῶν Ἑλλήνων ἐπεκροτήθη σφόδρα, ἐπεκράτησε γενικῆ τις ἐντύπωσις, κυρίως ἀπορρέουσα ἐκ πηγῶν εὐρωπαϊκῶν, καθ' ἣν ὁ ἀγὼν ἐμελλε νὰ τελευτήσῃ, ὡς εἶχον τελειώσει καὶ ἄλλαι ἐπανάστασις ἐν Εὐρώπῃ, εἰς ἀποτυχίαν καὶ αἰσχύνῃ, τῶν ἐξηνητημένων ἀνταρτῶν ἐγκαταλιμπανομένων εἰς δουλείαν μάλλον καταπιεστικὴν καὶ ἀνεπιπν τῆς προτέρας.

Ἄλλ' ὅτε ἤρχισαν νὰ φθάνωσιν εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας εἰδήσεις περὶ τῆς ἐξακολουθούσης καρτερίας τῶν ἑλληνικῶν στρατιῶν μετὰ

διηγῆσων περὶ λαμπρῶν ἀνδραγαθημάτων καὶ αὐταπαρνήσεως, μόλις ἀναμενομένων περὰ φυλῆς ἐπὶ αἰῶνας καταπεπατημένης, ἤρχισεν αὐξάνον τὸ ἐνδιαφέρον. Καὶ ὅτε αἱ εἰδήσεις περὶ τῶν τουρκικῶν ἐν Χίῳ σφαγῶν κατὰ Μάρτιον τοῦ 1822 περιῆλθον εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, ὁ λαὸς τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν ἐξήφθη εἰς βαθμὸν συμπαθείας διασειόντα τὸ ὅλον ἔθνος δίκην δονήσεως ἡλεκτρικῆς.

Πρὸς τιμωρίαν τῆς ἐξεγέρσεως τῶν ἀγροτῶν τῆς Χίου καὶ τοῦ ὑπ' αὐτῶν φόνου τῆς ἐν τῷ φρουρίῳ τουρκικῆς φρουρᾶς ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπεβίβασεν ἐπὶ τῆς νήσου δεκαπέντε χιλιάδας ἀνδρῶν, καὶ ἤρχισε σφαγὴ τῶν Χριστιανῶν ἐγκατοικίων τοιαύτη, ὅποιαν σπανίως ἀναγράφουσι τὰ χρονικά τῶν πολέμων. Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία παρεδόθησαν εἰς βασάνους καὶ ἔπειτα ἐθανατώθησαν. Τινὲς ἔφυγον εἰς τὰ ὄρη καὶ ἐκρύβθησαν ἐν ἄντροις· ἄλλοι κατώρθωσαν νὰ καταφύγῳσιν εἰς τὰ ξένα πλοῖα τὰ ναυλοχοῦντα ἐν τῷ λιμένι· ἄλλοι διεσώθησαν εἰς τὰς παρακειμένους νήσους· ἄλλα περισσώτεροι τῶν τεσσαρακονταχιλιῶν ἐσφάγησαν ἐντός μηνός, καὶ χίλιοι τῶν μάλιστα ἀνεπτυγμένων καὶ πεπολιτισμένων ἀπήχθησαν καὶ ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ πολλοὶ μὲν τούτων ἠγοράσθησαν ὑπὸ Τούρκων πρὸς μόνην τὴν εὐχαρίστησιν βασιανισμοῦ καὶ θανατώσεως αὐτῶν, πολλοὶ δὲ ἐξηγοράσθησαν ὑπὸ Εὐρωπαίων οἰκούντων ἐν Σμύρνῃ, οἵτινες ἐθυσίασαν τὸν πλοῦτον αὐτῶν εἰς τὸ φιλόανθρωπον τοῦτο καὶ χριστιανικὸν ἔργον. Ὁ δὲ πλῆθος τῆς Χίου ἀπὸ πλειόνων τῶν ἑκατονταχιλιῶν, εἰς ὅσους ἀνήρχετο πρὸ τῆς ἐπικραστίας, περιωρίσθη ἐντὸς ἔτους εἰς ἐξήκοντα χιλιάδας.

Ὁ ἀμερικανικὸς τύπος ἀνταπεκρίθη εὐμενῶς εἰς τὸ καθολικὸν αἶσθημα φρίκης τὸ καταλαβόν τὸν λαόν, ὅτε ἐγνώσθη τὸ συμβῆν τοῦτο· τὸ δ' αἶσθημα τοῦτο ἦτο οὕτω καθολικόν ὥστε αἱ τουρκικαὶ ὁμότητες καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἀνδραγαθία κατέστησαν τὸ ἀντικείμενον τῆς ἡμέρας κατὰ τε τὰς δημοσίας ὀμιλίας καὶ τὰς ἰδιωτικὰς συνδιαλέξεις. Ὁ δὲ γράφων τὴν παρούσαν πραγματείαν, ἐπιθεωρῶν φάκελον παλαιᾶς οἰκογενειακῆς ἀλληλογραφίας ἀνερχομένης εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποχὴν, ἐξεπλάγη διὰ τὴν συχνὴν καὶ θερμὴν μνείαν τῶν συμβαινόντων ἐν Ἑλλάδι καὶ τῶν δεινῶν ἄτινα ἔπασχον οἱ ἐπανεστάται παρὰ τοῦ ἀπανθρώπου αὐτῶν ἔχθρου.

Ἀπὸ τούτου δὲ τοῦ χρόνου καὶ ἐξῆς ἡ πορεία τοῦ ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας πολέμου παρηκολουθεῖτο μετὰ προσοχῆς ὑπὸ τῶν ἡμετέρων συμπολιτῶν, ὧν αἱ ἐλπίδες καὶ οἱ φόβοι ἠῤῥξανον ἢ ἠλαττοῦντο μετὰ τῶν ποικίλων

περιπετειῶν τοῦ ἀγῶνος. Οὕτω δὲ ἡ Ἑλλὰς κατέστη γνωστὴ εἰς τὸν λαόν τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν διὰ τῶν ἀγῶνων αὐτῆς καὶ τῶν θυσιῶν, τὰ δὲ ὀνόματα τῶν ἡρώων αὐτῆς ἀπέβησαν οἰκεία δίκην κλήσεων οἰκογενειακῶν. Τὰ ὀνόματα τοῦ Μαυρομιχάλη, τοῦ Μαυροκορδάτου, τοῦ Τρικουπῆ, τοῦ Ὑψηλάντου ὡς πολιτικῶν ἀνδρῶν, τὰ τοῦ Μάρκου Βότσαρη, τοῦ Κωστῆ καὶ τοῦ Νότη ὡς στρατιωτικῶν καὶ τὰ τοῦ Κχνάρη καὶ Μιαούλη ὡς ναυμάχων εἶνε ὀνόματα ἐγκατεταγμένα εἰς τὸν κατάλογον τῶν σωτήρων τῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν λησμονοῦνται παρ' ἐκείνων οἵτινες ἔχουσιν εἰσὸνδῆποτε ἐνδιαφέρον διὰ τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Ὁ δὲ θαυμασμὸς τῆς εὐψυχίας τῶν ἐπανεστατῶν ἤρξανε μετὰ τῶν τελευταίων διηγῆσεων περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐκδικήσεως κατὰ τῶν αἰτίων τῶν ἐν Χίῳ σφαγῶν, ὅτε ὁ Ἄνδρέας Μιαούλης συνήντησε τὸν τουρκικὸν στόλον μεταξὺ τῆς Χίου καὶ τῆς παραλίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἀντεπάλασε πρὸς αὐτὸν καὶ ὅτε ὁ Κανάρης, ὁ ἄφροβος Ψαρρικνός, λάθρα καὶ μετὰ γοργότητος διευθύνας τὰ πυρπολικά του διὰ τῆς γραμμῆς τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, ἔθηκε πῦρ εἰς τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα καταστραφεῖσαν μετὰ δισχιλίων ἀνδρῶν καὶ τοῦ καπετάν-πασᾶ, ἀπολεσθέντες ἐν αὐτῇ τῷ θεάτρῳ τῶν ἀπανθρώπων του πρὸς τοὺς κτετικούς τῆς Χίου ὁμοτήτων. Ὁ δὲ γενναῖος θάνατος τοῦ Μάρκου Βότσαρη καὶ τῶν πεντακοσίων αὐτοῦ Σουλιωτῶν κατὰ τὴν αἰφνίδιον ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ ἐν Καρπενησίῳ τουρκικοῦ στρατοπέδου, καθ' ἣν ἐκ μὲν τῶν Τούρκων ἐφρονεύθησαν ὀκτακόσιοι, τῶν δ' Ἑλλήνων ἀπώλεσθησαν μόνον πεντήκοντα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Βότσαρης, ταῦτα πάντα ἐνεστυλῶθησαν εἰς τὴν μνήμην παντὸς Ἀμερικανοῦ παιδὸς μαθητεύοντος διὰ τοῦ ἐνθουσιώδους καὶ συγκινητικοῦ ποιήματος τοῦ Halleck. ¹⁾

1) Ἡ ἐπομένη ἐπιστολὴ, χρονολογούμενη ἀπὸ τοῦ 1869, καὶ γραφεῖσα πρὸς τὸν γράφοντα ταῦτα ὑπὸ τοῦ Δημ. Μ. Βότσαρη, υἱοῦ τοῦ περιφανοῦς ὄπλαρχηγοῦ, δὲν θά εἶνε ἄνευ ἐνδιαφέροντος ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ἀπόκειται δὲ σήμερον ἢ ἐν αὐτῇ ἀναφερομένη ἀνάμνησις ἐν τῇ συλλογῇ τῆς ἱστορικῆς ἐταιρίας τῆς Νέας Ὑόρκης· «...Ζητοῦντες παρ' ἐμοῦ μετὰ τοιαύτης σπουδῆς μικρὸν τι ἀντικείμενον, ὅπερ ν' ἀνῆκέ ποτε εἰς τὸν πατέρα μου, ὡς ἀνάμνησιν, ἀπεδώκατε εἰς τὴν μνήμην τοῦ σεβασμὸν συγκινοῦντά με βαθέως. Διὰ τοῦτο μετὰ λύπης βαθυτάτης ὁμολογῶ, ὅτι δὲν εὐρίσκομαι εἰς θέσιν ν' ἀνταποκριθῶ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν σας. Παις ὢν καὶ φυγὰς ἐν τῇ ξένῃ καθ' ὃν χρόνον ἀπώλεσα τὸν πατέρα μου, ἔλαβον ὡς μόνην αὐτοῦ κληρονομίαν δύο σπάθας. Νὰ παραδώσω αὐτὰς θά ἦτο ἀσυγχώρητον ἐκ μέρους μου. Ἄλλ' ὅμως ἐπιθυμῶν νὰ σας εὐχαριστήσω, τολμῶ νὰ προσφέρω εἰς ὑμᾶς μικρὸν τι ἀντικείμενον, ἄνευ ἄξιας καθ' ἑαυτὸ, ἀλλ' ὅπερ δύναται ν' ἀποκτήσῃ δι' ὑμᾶς ἄξιαν ἕνεκα τῶν περιστάσεων μεθ' ὧν συνδέε-

Οὐδὲ περιωρίζετο ἡ λαϊκὴ ἐκδήλωσις τῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα συμπαθείας εἰς τὸν τύπον καὶ εἰς τοὺς ἰδιώτας, ἀλλ' ἐξεφράσθη ἐπαξίως ἐν ταῖς γραφαῖσιν ὑπὸ λογίων ποιητῶν καὶ πολιτευομένων. Τῷ δὲ 1824 αἱ στοαὶ τῆς Δικαίτης ἀντήχησαν ὑπὸ τῶν εὐγλώττων ἐπικλήσεων τῶν ἡγετῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ, οἵτινες ἄνευ οὐδενὸς ἰδίου συμφέροντος ἐνεφορήθησαν μεγαλοφροσύνης ἀναλόγου πρὸς τὰ ἀκατάβλητα δικαιώματα ἔθνους πάσχοντος ἐν τῷ ἀγῶνι αὐτοῦ ὑπὲρ ζωῆς καὶ ἐλευθερίας.

(Ἔπεται συνέχεια)

ΕΚΔΡΟΜΗ ΕΙΣ ΑΙΓΥΠΤΟΝ

Δ'

Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ Πειραιῶς καὶ ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν ἐπανεφέρει τὴν προσοχὴν καὶ τὰς σκέψεις μου εἰς τὸ Κάϊρον ὁ ἀμαξήλατος, ὅτε στραφεῖς διήλασε διὰ τινῶν ὁδῶν στενῶν μᾶλλον καὶ καμπύλων, ὀλίγον μὲν λειπομένων τῶν λοιπῶν ὡς πρὸς τὴν καθαριότητα, εἰς ἃς δὲ καταφανῆς ἦν ὁ τοπικὸς χαρακτήρ, τῶν τῆς ἀγορᾶς. Ἐκατέρωθεν ἔβριθον, ἐν τάξει ἐστιβαγμένα, τὰ διὰ ξένον ὀφθαλμὸν περιεργα προΐοντα τῆς ἐγχωρίου γεωργίας καὶ βιομηχανίας, καὶ πολλάκις τῆς ἀμάξης καταβάς, προσῆλθον εἰς τεχνίτην, σχεδὸν καλλιτέχνην, σταυροποδητὴ καθήμενον, καὶ μετὰ χειρὸς ἐλευθέρως μέγαν τινα δίσκον ἢ ἄλλο χαλκοῦν σκεῦος μετ' οὐ μικρᾶς δεξιότητος τορευτοῦνα καὶ ποικιλλοντα.

Ἐκεῖθεν δ' ἐράπην κρὸς ἓν, τὸ ἀρχαιότατον, τῶν ἐγχωρίων προσκνημάτων, ἔργον, ὡς ἔμαθον, Ἑλληνος ἀρχιτέκτονος, οὐ ἡ εὐσέβεια, δολιευθεῖσα τοὺς ἐντολεῖς τοῦ, ἐτεχνάσθη νὰ δώσῃ αὐτῷ τὸ καὶ νῦν εὐδιάκριτον Βυζαντινοῦ σταυροῦ σχέδιον. Οἱ δ' ἐσωτερικοὶ αὐτοῦ τοῖχοι εἰσὶ πάντες πολυτελῶς κεκοσμημένοι διὰ πολυχρόνου ὀρθομαρμαρώσεως καταγλύφου ὑπὸ

ται. Τὸ ἀντικείμενον τοῦτο εἶνε ἀπλοῦς μεταξωτὸς θύσανος ὃν ἀπέσπασα ἀπὸ τῆς σπᾶθης μετ' ἡν ὅποιον ὁ πατὴρ μου ἠγωνίσθη κατὰ τὴν τελευταίαν του ὥραν ἐν τῇ νυκτερινῇ ἐκείνῃ μάχῃ, ἣν ὁ ἐπιφανὴς ὑμῶν ἐθνικὸς ποιητὴς Halleck ἐξύμνησεν ἐν στίχοις λαμπροτάτοις. Οὕτω τὸ μικρὸν μου δῶρον θέλει ἐνθυμίζει εἰς ἡμᾶς ταύτοχρόνως τὸ ἔνδοξον τέλος πολεμιστοῦ, ὅστις ἀπέθανε διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του, καὶ τοὺς θαυμασίους στίχους οὓς ἐνέπνευσε τὸ γεγονός τοῦτο εἰς τὸν ποιητὴν, ὅστις τιμᾷ ἡμᾶς αὐτούς.»

Ἡ ἐπιστολὴ τελευτῶσα ἐκφράζει τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν συμπολιτῶν τοῦ ἐπιστέλλοντος, διὰ τὰς «ἀιταρεῖς συμπαθείας, ὧν αἱ Ἠνωμένα Ἰσλαίταια παρέχουσι πολλὰ δείγματα εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τὸν σεβασμὸν μεθ' οὗ αὐταὶ τιμῶσι τὴν μνήμην τοῦ πατρὸς μου.»

πλουσιωτάτων ἀραβουργημάτων καὶ μεγίστων ἱερῶν ἐπιγραφῶν, ἐκτός ἔνθα τοῦ χρόνου ἡ χεὶρ μέρη αὐτῶν κατέρριψεν, ἢ δὲ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς συνηθέστατα ἐν τῇ Ἀνατολῇ, δὲν ἐμερίμνησε νὰ τ' ἀναστηλώσῃ.

Μετὰ δὲ τὸ ἀρχαιότατον, μετέβην εἰς τὸ ἱερώτατον τῶν ἐγχωρίων ἱερῶν, μεγαλοῦργημα πολυτελείας τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ, εἰς ὃ ὅμως μὲ εἴλκυσε οὐχὶ τοσοῦτον ὁ πλοῦτος τῶν στοῶν καὶ τῶν ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν αὐτοῦ κοσμημάτων, ὅσον ἐν τῶν φρικτῶν ἐπεισοδείων τῆς ἱστορίας του.

Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς, ὡς γνωστόν, ἀπλοῦς, ἀλλὰ νοημονέστατος ὀθωμανὸς ὀπλαρχηγὸς τῆς Μακεδονίας, εἰς Αἴγυπτον πεμφθεὶς, ἀνεδείχθη πανίσχυρος καὶ σχεδὸν ἀνεξάρτητος αὐτῆς ἡγεμών· τοῦτο δὲ τῇ συμπράξει φρουρᾶς τῆς ἐκλογῆς του, ἣτις τὸν παρηκολούθησε καὶ τὸν ὑπεστήριξεν. Ὡς δ' αὐτοῦ, οὕτως ὑψώθη καὶ τῶν ὀπαδῶν του τούτων, τῶν Μαμελούκων, ἡ θέσις, καὶ καθ' ἡμέραν ηὔξανεν ἡ ἰσχύς αὐτῶν καὶ ὁ πλοῦτος. Ἀλλὰ τοῦτο ἐφάνη ὅπως δῆποτε ὀχληρὸν εἰς τὸν Ἀντιβασιλεῖα καὶ ἀντιβαίνον εἰς τὰς ἀρχάς του. Νὰ καταπιέζωσι τὸν λαόν, οὐδεὶς φθόνος· ἀλλ' ὄφειλον ὡς μηχανὴ νὰ τὸν καταπιέζωσιν, οὐχὶ καὶ νὰ τὸν ἐκμυζῶσι. Τοῦτο ἦτο μόνον εἰδικόν του δικαίωμα. Ἐπειδὴ δ' ὡς πρὸς τοῦτο ἐφάνετο διχογνωμία ἀναφουμένη μεταξὺ τοῦ Ἀντιβασιλέως καὶ τῶν φρουρῶν του, ἀφ' οὗ ἐπερατώθη ἡ οἰκοδομὴ τοῦ πολυτελοῦς ἱεροῦ, προσεκάλεσεν αὐτοὺς ἡμέραν τινα ἐπισήμως ἵνα τοῖς ἐπιδείξῃ τὸ θαυμάσιον ἔργον του, καὶ χρυσοστόλιστοι, ἄοπλοι ἐπὶ τῶν ὑπερηφάνων τῶν ἵππων βαίνοντες, προσῆλθον πάντες πανηγυρικῶς. Ἄλλ' ἄμα εἰσῆλθον εἰς τὸ φρούριον τὸ τὸν ναὸν ἐγκλείον, ἐκλείσθησαν αἱ πύλαι ὀπίσω των, καὶ ἐπιπεσόντες τοῦ Ἀντιβασιλέως μισθωτοὶ σωματοφύλακες, τοὺς ἀπέσφαξαν πάντας· μεγάλα δ' ὑπέρυθροι κηλίδες εἰς τὸ ἔδαφος ἔτι δεικνύμεναι, λέγεται ὅτι εἰσὶ τὰ ἀπαίσια τῆς φοβερᾶς σφαγῆς ἴχνη. Εἰς δὲ μόνος τῶν Μαμελούκων διέφυγεν, ὡς μοι διηγήθησαν, καὶ μοι ἐδείχθη γωνία τις τῆς αὐλῆς, ἐξ ἧς πιστεύεται ὅτι μετὰ τοῦ ἵππου του κατεπήδησεν ἐκ τοῦ μεγίστου ὕψους καὶ διεσώθη.

Ἐκεῖθεν ἠθέλησα, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσα νὰ ἐπισκεθῶ τὸ ἀνώτατον τοῦ Καΐρου ἐκπαιδευτήριον, διότι ἐξ ἀγνοίας δὲν ἐπρομηθεύθη τὴν διὰ τὴν εἴσοδον ἀπαιτούμενην ἄδειαν. Παρ' ἰδόντων δ' ἤκουσα ὅτι τὸ ἐγχώριον τοῦτο πανεπιστήμιον περιέχει μεγίστην αἵθουσαν ὑπόστυλον, καὶ ὅτι εἰς τὴν βᾶσιν ἐκάστου κίονος ὀκλάζει εἰς διδάσκαλος ἱερωμένος, διδάσκων εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν κύκλω κατὰ γῆς καθημένους μαθητάς του τὰ ἱερὰ μαθήματα καὶ τὰ στοι-